

ILIJA LADIN: »OD NEBA NAOVAMO«
»Svjetlost«, Sarajevo, 1973.

Ladin je jedan od onih pesnika koji su jasno shvatili da se poezijom svet ne menja, da se pesničkim prekopavanjima ne otvara nijedna od suštinskih puteva bića, da se poezijom ne nude životu novi egzistencijalni prostori, nova trajanja, ništa sem lepote još veće zagonetke žića i ništa sem vrtoglave dubine misli u praznini. Zahvaljujući tom saznanju i takvoj pesničkoj orijentaciji ovaj pesnik je u svojoj poeziji dospao do one vedre slobode s kojom je moguće govoriti o svemu, jer je u svemu kao crv u plodu, u kojoj je moguće videti sve kao što se u ponoru svetskosti vidi svoje biće, u kojoj je moguće beskrajno slutiti kao što se kroz ljudsko biće, kroz misao o njemu, slutiti veći svetovi i prozračnije daljine.

Oko sebe Ladin je prosuo svetlost svoje pesničke slobode i ova knjiga predstavlja, pre svega, pesnika sa crnim putevima reći oko sebe i belinama neizusta kao prostorima tajne i nesaznanja.

Tako sâm, tako užasno sâm, u bestelesnosti poezije može stajati samo pesnik, tako samo pesnik može živeti od patnje koja je život od početka.

**»Nije počelo nije još ništa
Ali gotovo ništa Ali jest moja patnja počela**

Ona je počela Davno — «

kaže pesnik, i to ne bi bilo ništa novo, ti nas stihovi ne bi posebno uzbuđivali da ta misao u kontekstu ove knjige izgleda kao prvoizgovorena, kao sam koren izvučen iz svoje nemušlosti, iz početka. Ladin poseduje pesničku snagu, stvaraoca, onu snagu koja nije u sili građenja, koja je u tananosti linije, u treperenju melodijskog sklada reći i njihovih smisaonih značenja i zračenja.

Na mnogim stranicama ove knjige zabeležen je tek treptaj, tek proseve te melodije, na drugim je bučan njen tok, a u celini sve stranice ove knjige su jasan misaoni tok na čijim obalama vidimo i svoju stvarnost, stvarnost svoga vremena, i svoju prošlu i buduću ljudsku perut i pepeo.

Treba posebno zastati u Ladinovoj poemi **Pompeji**, treba posebno boraviti u njegovoj **Galiciji**.

U **Pompejima** pesnik sa nogu svoje okamenjene dragane hoće da ukloni prah nataložen vekovima, upravo tu u toj ruševini on nalazi puni, ljudski smisao reći i puni, ljudski smisao ćutanja i izmamljuje i iz jednog i drugog one pokrete koji ne razrešavaju iskonski životni čvor i sumnju, ali jedan stvaralački napor dovode do autentične artikulacije poezije.

U **Galiciji** Ladin komunicira s mrtvim životima i živim smrtima, tu u pesmi **Voda koju je Darije pio**, rastresitom pesničkom formom, bez ikakve žurbe reći, smireno uspeva da se uključi u krug koji simbolizuje život — vodu koja teče zagađena, pa opet čista, opet zagađena, i tako u nedogled: »Oduvijek voda / i zauvijek voda.«

Ovom pesničkom knjigom Ladin zakoračio je sasvim sigurno na tlo poezije svedočeći najboljim svojim pesmama — **Patnja je počela, Ja čuvam riječi, Voda koju je Darije pio, Moja smrt u rovu, Disanje pod gradom, Jedan busen pod gradom, O sile sile zatorne** — svežinu svog pesničkog izvorišta.

Dragoljub Jeknić

JOVAN LUBARDIĆ: »JUPITRE TI SE LJUTIŠ«

»Svjetlost«, Sarajevo, 1973.

Pripovedačko delo Jovana Lubardića **Jupitre, ti se ljutiš** besumnije je nov kvalitet u savremenom trenutku bosanskohercegovačke literature. Nikada se ovde nije bilo bez pripovedača, nekoliko dobrih je još uvek tu, Camil Sijarić, Derviš Sušić, Sead Fetahagić, Risto Trifković, Stevan Bulajić, ali Lubardić dolazi nekako pored njih, ne kroz njihovo delo, ne kroz

zatečeni sloj, već svoj, izgrađen. Nije se to moglo očekivati nakon njegovog prošlogodišnjeg romana **Boja straha**. Nismo, dakle, ni znali da ovaj književni poslanik ume tako da pripoveda, nekonvencionalno, jednostavno, načinom neposrednog govorenja, duboko doživljeno, istinito, s lakoćom pripovedača iza koga je umesto praznine — iskustvo zrelog stvaraoca.

A upravo je s prvim Lubardićevim pripovedačkim delom tako. Ono je svo jedan krug, jedan gotovo začaran prostor u kome sledimo svoje biće, u kome se vidimo, jasno, nepotkupljivo, tačno, i tragično.

Lubardićev prozni krug ostvaren je iz četiri celine od kojih je ona poslednja **Ratni pacovi** najšira i od nas vremenski najudaljenija. To je ciklus pripovedaka o ratnoj siročadi, među kojom se i sam autor nalazio, smeštenoj po domovima i prepustenoj svakovrsnoj, posleratnoj, oskudici. Ceo taj ciklus pripovedaka u stvari je pokušaj romana. Prvu pripovest **Priča za moju ženu** Lubardić i naziva kratkim romanom, za istu stvar, pod tim nazivom, dobio je i treću nagradu na anonimnom konkursu **Telegrama** 1965. godine, ali to ipak nije roman, jer nema elemenata niti dimenzija romana, jer je tu sve od detalja koji karakterišu biće pripovetke. Lubardić ovde govori jezikom svojih junaka, njegovo pripovedanje je neravni trag domskih momaka, osvetljava njihove postupke i duše, udara u žicu njihovih ljubavi i mržnji, ali pravu pripovedačku meru Lubardić će dostići u jednoj drugoj skupini svojih proza, onoj pod nazivom **Tamo**.

U toj skupini zatičemo svega četiri pripovetke, ali ne znamo koja je više udarac, koja je izraženija pripovedačka sigurnost i obilje. Reč je o našim ljudima tamo, u tuđini, u Francuskoj, gde je i autor proveo nekoliko godina kao lektor našeg jezika na univerzitetu u Dijonu. To su oni naši ljudi koji su otišli »truhom za kruhom« i koje je Lubardić imao prilike izbliza da posmatra, da oseti. On nas u ovim prozama suočava s njihovim i našim siromaštvom, s njihovim i našim nepoznavanjem bića sveta, s njihovom i uopšte našom balkanskom tragičnošću u velikom, urbanizovanom, tehničiranom, bleštavom i hladnom svetu.

Vidimo te ljude kako drhte nad svakom zarađenom novčanicom, kako piju, besomučno i ljuto, kako ubijaju u nastupu neke svoje samo nama razumljive, tuđe i duševne zapuštenosti, široke, prostrane zapuštenosti duše.

Nasuprot ovom pripovedačkom krugu, gde je obest nasušna potreba bića, stoji duža pripovetka **Jupitre, ti se ljutiš** gde je obest u stvari pobunjena praznina koju u mladom biću kotri jalovost duha, odsustvo stvaralačkog rada, lakoća života. Ovde je reč o mladim ljudima koje su dobro situirane porodice lišile svake potrebe za privređivanjem i koji, lišeni briga i planova za budućnost za egzistenciju, kljukani bezbrigom sadašnjosti, prkose svojoj pobunjenoj praznini ugrožavajući tuđe živote, izazivajući moral društva, jureći u vlastitu smrt.

Četvrta tematska celina **Druge priče** okuplja one Lubardićeve proze koje imaju za motiv situacije običnih, malih ljudi koji su na svakom mestu i svuda. Jednom je tu reč o dečaku koji se sveti za uvrede koje se nanose njegovoj majci, drugi put o starcu i vozovima.

U celini, Lubardićeve pripovetke svedoče svežinu koja već dolazi, stvaraoca kome su svojstveni lakoća pripovedanja, sigurnost stila, poznavanje atmosfere našeg čoveka, smisao za detalj, za one nijanse u mreži života od kojih se plete biće pripovetke. Iz ovog dela govori život, životno i ljudsko iskustvo, vizija doživljene, saznate stvarnosti. Njegov je jezik u škrtoći svojoj pun, bez domišljenih fraza, rapav kao ljudska sudbina i vreme u kome jesmo.

Dragoljub Jeknić

indeks knjiga